

Posudek diplomové práce **Hospodářská kriminalita jako téma expertních diskuzí v normalizačním Československu, Univerzita Karlova, FF UK, Ústav českých dějin, Praha 2018, 105 s. + přílohy** (Bc. Pavel Šinkovec)

Předložená diplomová práce představuje zdařilý pokus o přiblížení náročné problematiky hospodářské kriminality v období tzv. normalizace. Diplomant splnil hlavní vytyčený cíl, spočívající v analýze přiměřeně rozsáhlého vzorku dobových „neveřejných odborných textů“ o příčinách, projevech a možných způsobech řešení tohoto závažného jevu, se kterým se mocenský establishment nedokázal vypořádat. Zaměřil se přitom na vnitřní dynamiku diskuze odborníků na hospodářskou kriminalitu, jejichž výstupy sice nebyly přístupny veřejnosti, měly však nadřazeným stranickým a státním orgánům poskytnout návod, jak adekvátním způsobem reagovat na celospolečensky rozšířené rozkládání, korupci a obohacování na úkor společnosti.

V rámci první kapitoly Bc. Pavel Šinkovec ve stručnosti načrtl společenskou, politickou i ekonomickou podmíněnost hospodářské kriminality v Československu, jejíž aktéři svým způsobem vhodně využívali „začarovaného kruhu“, pro který ekonomové (Zdislav Šulc, Lubomír Mlčoch) používají termín „neparametrické prostředí“. Diplomant operuje s pojmem „společenská smlouva“ a s využitím klasických prací Milana Šimečky či Ivo Možného nastiňují dobovou atmosféru, bez jejíhož zohlednění nelze uspokojuvě vysvětlit mimořádný rozsah hospodářské kriminality. Reflektuje její značnou latentnost a delegitimizující účinek, přičemž by bylo jistě prospěšné, kdyby věnoval více pozornosti negativnímu vlivu nově vzniklých sociálních nerovností, na které kupříkladu upozornila v roce 1989 autorská dvojice Lenka Kalinová a Václav Sova v knize *Lidský potenciál v podmínkách přestavby*. V souvislosti s pojmem „socialistická zákonnost“ měl být alespoň zmíněn její třídní charakter i specifikum proměňujících se „sankčních nálad“ stranického vedení ve sledovaném období. Celkově ale diplomant správně vystihl klíčové příčiny hospodářské kriminality v Československu – úpadek morálky, nedostatková ekonomiky, „hra o plán“, nefunkční kontrola, společenská tolerance. Za velmi zdařilou lze označit pasáž (kapitola 1.3), pojednávající o režimním ztvárnění fenoménu hospodářské kriminality a jejích nositelích v dobové filmové a seriálové tvorbě.

V druhé kapitole diplomant přiblížil oficiální výklad příčin hospodářské kriminality, vycházející z pouček marxismu-leninismu i smutně proslulého Poučení z prosince 1970, které nemalou měrou limitovaly a formovaly podobu kriminologických diskuzí, jímž je věnována klíčová čtvrtá kapitola. Autor dospěl k závěru, že stranické vedení spatřovalo kořeny

zločinnosti – té hospodářské nevyjímaje –, „v minulosti a vně socialistický systém“ (s. 34), což citelným způsobem omezovalo účinnost přijatých protiopatření. Diplomant si rovněž všiml, že ochrana společenského majetku byla po celé sledované období upřednostňována před ochranou majetku soukromého, což se projevilo i v množství právních norem a nařízení, kterými byly trestné činy či přečiny proti společenskému majetku postihovány. Dominantní postavení zde přitom měl skutečně § 132 trestního zákona (rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví). Přestože lze souhlasit s tvrzením autora, že orgány StB a VB nebyla vyhlášena žádná plošná kampaň na účelové využívání tohoto paragrafu ke kriminalizaci jinak smýšlejících (s. 49), nelze přehlédnout, že k jeho zneužívání opakovaně docházelo měrou, která zdaleka nebyla marginální. Naopak. Materiály státněbezpečnostní provenience, které diplomant bohužel zcela opominul, jednoznačně dokládají, že StB, VB i prokuratura ve značné míře využívaly vykonstruované hospodářské delikty nejen proti představitelům disentu (Ladislav Lis), ale i proti „pachatelům“ verbálních deliktů či autorům protirežimních písemností.

Třetí a čtvrtou kapitolu lze označit za stěžejní a nepřínosnější část diplomové práce. Diplomant nejprve ve stručnosti představil postavení kriminologického výzkumu v normalizačním období a nastínil základní východiska a limity socialistické kriminologie (s. 57–60), jejíž představitelé museli nejen akceptovat závazné ideové premisy, ale praktikovat i všeobecně rozšířené autocenzurní mechanismy. Zdá se přitom, že i na poli kriminologického výzkumu se objevovala obdobná frustrace, se kterou se potýkali kupříkladu pracovníci ekonomické kontrarozvědky. Právě v oblasti hospodářské kriminality se totiž ukazuje nepřehlédnutelná disproporce mezi zjištěnými poznatky o příčinách a rozsahu na jedné straně a ochotou nejvyššího stranického vedení podniknout účinné kroky k jejich odstranění na straně druhé.

V závěrečné kapitola analyzoval Bc. Pavel Šinkovec dvacet odborných textů, které nebyly určeny k veřejné debatě, ale sloužily naopak k výměně názorů a poznatků expertů, věnujících se problematice hospodářské kriminality. Diplomant přitom sledoval jak jazyk, kterým vybraní autoři o tomto fenoménu psali, tak specifický rysy diskuze o příčinách a podmínkách hospodářské kriminality a v neposlední řadě i „perspektivy vývoje a navrhovaná řešení dané problematiky“ (s. 67). Autor zajímavým způsobem přiblížil nejen dobové limity diskuze, jejíž aktéři se nemohli vymanit z „obligátní frazeologie“ (s. 70–71), ale na příkladu pojmenování pachatelů doložil, že vybraní odborníci také opouštěli i značně zjednodušený ideologický pohled stranických propagandistů. Ukazuje se, že experti postřehli klíčové příčiny a podmínky „negativních jevů“ – nedokonalost organizace a řízení, posunuté právní vědomí

občanů, nefungující kontrola či upřednostňování partikulárních zájmů –, byli však velmi zdrženliví v návrzích možných perspektiv a řešení, neboť si uvědomovali limity vlastního postavení a závislost na nadřízených stranických a státních orgánech.

Diplomová práce vychází především z publikovaných pramenů, odborné literatury a provedených rozhovorů. Vlastní archivní výzkum, jehož výsledky jsou v práci prezentovány spíše ornamentálně, se přitom omezil na Národní archiv a archiv České televize. Autor prokázal znalost dostupné literatury, schopnost kritického přístupu k vybraným pramenům a v neposlední řadě i orientaci v elektronických zdrojích. Práce je čtivá, logicky členěná a původní. S ohledem na výše uvedené ji klasifikuji jako výbornou a plně doporučuji k obhajobě. Současně však navrhuji, aby diplomant v jejím průběhu zaujal stanovisko k pramenům státněbezpečnostní provenience, jejichž užití by práci dle mého soudu prospělo.

V Praze, 23. ledna 2018

PhDr. Tomáš Vilímek Ph.D.

ÚSD AV ČR v.v.i.